

יד
מהרי"ץ

שערי יצחק

השיעור השבועי

מפי מרן הגאון
הרב יצחק רצאבי שליט"א
פוסק עדת תימן

נמסר במוצש"ק
לך לך
מרחשון ה'תשפ"א ב'של"ב
בבית המדרש "פעולת צדיק"
בני ברק

לק"י

נושאי השיעור:

המשך ביאור המעשה בנתן דצוציתא, כיצד משאול תחתיה עלה ונתעלה למדרגות כ"כ גבוהות, ודברי בעל מדרש אליהו בביאור העניין.

השלמת היסוד שהובא ע"י מרן שליט"א בשיעור הקודם, כי התורה היא אש וגם יצר הרע הוא אש וכו', וביאור המאמר 'כל הגדול מחבירו יצרו גדול ממנו'.

תשובת מרן שליט"א על פליאת השואלים מדוע בעליית שביעי בשב"ק זו (לך לך) קרא מרן שליט"א את תיבת 'מאה' שבפסוק 'הלבן מאה שנה יולד וגו' מלעיל, ולא מלרע כמופיע בספרים רבים, וקשר הנושא לעניין דלעיל לגבי יצה"ר.

תשובות נוספות לשאלות שנשאלו בשיעור הקודם בעניין המעשה בנתן דצוציתא.

תמיהת מרן שליט"א על המובא בספר חשוקי חמד להגר"י זילברשטיין שליט"א שכביכול מותר לאדם להכניס עצמו לנסיון של עריות בכדי להוציא אדם מהכלא, והתייחסות לטענות שהעלה בספר 'זאין למו מכשול' על דבריו.

דברי התעוררות בחשיבות ניגון שליח ציבור בתפילות בשבתות וי"ט, דברי מהרי"ץ זיע"א בעץ חיים לגבי פסקאות שיש לאמרם בניגון ונעימה, ושתי סיבות מדוע שלוחי ציבור בני ק"ק תימן יע"א אינם מנגנים בתפילות כפי שמצוי בעדות האחרות והאם סיבות אלו קיימות כיום.

כל הזכויות שמורות

יוצ"ל ע"י מוסדות יד מהרי"ץ בני ברק

טלפקס: 03-5358404. נייד: 050-4140741

דוא"ל: yad@maharitz.co.il

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:

קול יהודי תימן – 072-33-23-642 שלוחה 6

מספר השיעור בקו "קול יהודי תימן" – 615

לשמיעת השיעור במערכת קול הלשון – 03-6171031

השיעור מוקדש להצלחת ידידנו הרב דוד בן הרב הגאון משה צדוק הי"ו, ולהצלחת נר"ב אפרת בת הרב הגאון שמואל חגבי שתחי', ובנם הילד יהודה שיחי'.
וכן להצלחת אחיו היקר ידידנו הרב יוסף בהרה"ג משה צדוק הי"ו, ולהצלחת נר"ב תמר בת אביחי שתחי', שתזכה ללידה קלה ע"ד הטבע בעתו ובזמנו.
המקום ב"ה ירצה נדבתם, ויברך מעשי ידיהם, ומכל צרה ונזק יצילם, וימלא כל משאלות לבם וליבנו וליבכם לטובה, אכ"י"ר.

כמו כן השיעור מוקדש לרפואת היולדת מרת עדיה בת יהודה, אשת ידידנו רבי דניאל חרד הי"ו, ולרפואת הפג הנולד הצריך רפואת הנפש והגוף שיגדל ויתפתח כראוי, אמן.
המקום ברוך הוא ירצה נדבתם, ויברך מעשי ידיהם, ומכל צרה ונזק יצילם, ויזכו היולדת והתינוק לרפואה שלימה במהרה, ויחזקם ויאמצם בקו הבריאות, וימלא כל משאלות ליבם וליבנו וליבכם לטובה ולברכה, אכ"י"ר.

השיעור מוקדש

להצלחת ידידנו היקר והנעלה, כש"ת הרב דוד בן הרב הגאון משה צדוק הי"ו, מעיר רכסים ת"ו, ולהצלחת נ"ב אפרת בת הרב הגאון שמואל חגבי שתחי', ובנם הילד יהודה שיחי'. בעז"ה שיהיה גור אריה יהודה. בעבור שנדבה רוחו אותו לסדר את ארונות הספרים שלי בחדרים הפנימיים כאן בבית המדרש, עם יתר פעולותיו הכבירות להפצת תורה ומסורת אבותינו נע"ג.

וכן להצלחת אחיו היקר ידידנו הרב יוסף בהרה"ג משה צדוק הי"ו, שהשתתף גם הוא במצוה גדולה זו. ולהצלחת נ"ב תמר בת אביחי שתחי', שתזכה ללידה קלה ע"ד הטבע בעתו ובזמנו.

המקום ב"ה ירצה נדבתם, ויברך מעשי ידיהם, ומכל צרה ונזק יצילם, וימלא כל משאלות לבם וליבנו וליבכם לטובה, אכ"ר.

אשריהם ואשרי חלקם, היתה לי הפתעה גדולה. ארון הספרים בחדר הפנימי לא היה מסודר, והיה קשה להגיע אל הספרים ולמצוא אותם, נגרם ביטול תורה וכו'. וב"ה הרב דוד נר"ו הציע, ותוך זמן קצר, ברוך אומר ועושה. זאת עבודה של ימים, במסירות נפש. ובפרט אחיו, אשר הגיע במיוחד מירושלם עיקו"ת. ירבו כמותם בישראל. המוסרים את נפשם למען תורנו הקדושה.

מצטרף כאן עוד מישוהו בהפתעה, כמו כן השיעור מוקדש לרפואת היולדת מרת עדיה בת יהודה, אשת ידידנו רבי דניאל חרד הי"ו, ולרפואת הפג הנולד הצריך רפואת הנפש והגוף – צריכים כאן לכוון במיוחד, כי זהו עניין של פיקוח נפש – שיגדל ויתפתח כראוי, אמן.

בעבור שהתנדבו למוסדות יד מהרי"ץ.

המקום ברוך הוא ירצה נדבתם, ויברך מעשי ידיהם, ומכל צרה ונזק יצילם, ויזכו היולדת והתינוק לרפוא"ש במהרה, ויחזקם ויאמצם בקו הבריאות, וימלא כל משאלות ליבם וליבנו וליבכם לטובה ולברכה, אכ"ר.

המשך ביאור המעשה בנתן דרצוניתא, כיצד משאול תחתיה עלה ונתעלה למדרגות כ"כ גבוהות, ודברי בעל מדרש אליהו בביאור העניין.

נמשיך בעזרתי יתב' במה שסיימנו בסוף השיעור הקודם. הסברנו את המעשה של נתן דרצוניתא, איך יכול להיות שמשאול תחתיה, עלה למעלות כאלה גדולות ונשגבות. מבירא עמיקתא, לאיגרא רמא, לשמי שמיא. כיצד הוא הצליח לעלות לכאלו מדרגות גבוהות?

הסברנו זאת עפ"י המובא בסה"ק ראשית חכמה, המעשה בבת מלך שאמרה לאותו אדם שיחכה לה בבית הקברות וכו', ובסופו של דבר הוא הלך לבית הקברות ומרוב שהמחשבה שלו היתה עסוקה בדבר אחד, הגיע מכך למדרגות גבוהות, ונהיה איש אלהים קדוש. פלא עצום, אבל ישנם דברים כאלה.

אחרי השיעור אסתייעא מילתא שעיינתי בס"ד בספר מעשי צדיקים להר"ר אברהם כלפון זצ"ל, בעל ספר חיי אברהם, הוא מביא את שני המעשים האלה בסמיכות. בסימן נ"ג, הוא מביא את המעשה הראשון שמקורו ברב נסים גאון, ומיד אחרי כן בסימן נ"ד הוא מביא את הראשית חכמה דלעיל. הדבר בגדר דרשינן סמוכין. הוא עצמו לא מקשר בין הדברים במפורש, אבל בכך מצאתי סייעתא לרעיון שאמרנו [בשיעור הקודם], כי זה מקושר על פי זה, איך להבין את העניין דלעיל.

ראיתי דבר נוסף בקשר לעניין הזה, במדרש אליהו [דרוש י"א דף ע"ב], לבעל מדרש תלפיות, שכתב בזה"ל, פעמים ניצולות הנשים בשעת לידתן אף על פי שאינן הגונות, בעבור שחוזרות ונודדות לעשות איזה מצוה, סעודת עניים וכדומה. אשה נמצאת בסכנה בזמן הלידה. הרי כתוב [שבת פרק ב' משנה ו'] על שלש עבירות נשים מתות בשעת לידתן, על שאינן זהירות בנדה ובחלה ובהדלקת הנר, אבל יכול להיות איזו הצלה ע"י שנודדות משהו. אבל מצד שני, רואים כי ישנן נשים צדקניות אשר רח"ל מתו בשעת לידה. ועל כך הוא אומר, ואם יש אשה צדקת שמתה מחמת לידה, הוא מסבב איזה עון חמור שבידה, שלא הספיקו זכויותיה להצילה. אמנם היא צדקת, אבל כנראה הגיע איזה קטרוג עליה.

לכן תהיה האשה זריזה בכל דבר מצוה הנוגעת אליה, ותהיה משתמרת שלא להחטיא לשום אדם בעולם.

וכעת הוא מביא את המעשה הזה שכתוב בראשית חכמה, וכמו שכתב בעל ראשית חכמה זצ"ל בשער האהבה [דף פ"ט] וזה לשונו, כי יום אחד מן הימים יצאה בת המלך וכו',

ההיפך, שהדבר אינו יכול להיות שאתה במדרגה כזאת.

אבל לפי מה שאמרנו, זה כן יכול להיות. זאת נשמה מיוחדת שהיתה שבויה בעמקי הקליפות, נשמה עם הרבה כוחות, וכאשר זה עבר לקדושה, יש לה עצמה. זאת אומרת, זה משהו בשורש נשמתו. כל אחד, לפי מדרגתו.

בכל אופן, אומר בעל מדרש אליהו בזה"ל, צא ולמד מהמעשה הזה, שכונת האשה הטובה הזאת, כי בת מלך [כתב כך, כפי לשון הפסוק בספר מלכים, לגבי איזבל המרשעת], היא גרמה לאיש הזה להדביקו בשכינה, שמגלגלים זכות על ידי זכאי. שבעבור אמרה לו 'בבית הקברות יהיה זה' ורצתה לרמוז לו ענין המיתה, גרמה שזה הבין להפך, ולא בא תקלה על ידה, בהיותה אשה טובה, וחשקה נפשו של זה בהקב"ה.

אינני יודע. בדרך מליצה אני אומר, כי מהר"ר אליהו הכהן כנראה שמע את המלה 'בת מלך', הבין כי מדובר בבית מלך מלכי המלכים... אבל בעיני ההדיוט הדבר קשה, אינני יודע האם בכלל המדובר במלך יהודי. אולם הוא הבין כי היא היתה אשה טובה וכו', והראיה שלו כי מן הדברים שלה יצא טוב.

אם כן, נאמר כפי שהרמב"ן אומר [כתובות דף נ"ד ע"א] שאף על פי שאנו מדמין, אנו נותנים ראשינו תחת כפות רגלי הראשונים. הוא מבין ככה, ובודאי שיש לו הסתכלות עמוקה לגבי כל הנושא הזה, וראוים הדברים למי שאמרם. דעתו, רחבה מדעתנו. וע"ע לקמן.

השלמת היסוד שהובא ע"י מרן שליט"א בשיעור הקודם, כי התורה היא אש וגם יצר הרע הוא אש וכו', וביאור המאמר 'כל הגדול מחבירו יצרו גדול ממנו'. עכ"פ, לגבי היסוד שאמרנו, כי האש של התורה, והאש של העבירה, אלו כוחות התלויים וקשורים האחד בשני, וכאשר האדם משתמש באש הזאת – באש של היצר הרע – ומעביר את זה, מכניע זאת תחת הקדושה, הדבר עובר לתורה, זהו פירוש מאמר חז"ל 'בראתי יצר הרע, בראתי לו תורה תבלין'. דהיינו שמשתמשים בחוס של היצה"ר, וע"י כך האדם יכול להתגבר

בבית הקברות יהיה זה וכו', ויקם האיש הוא וילך אל בית הקברות וכו' – כל הסיפור שהבאנו – ושב להיות עבד שלם וכו' עד שתפילתו נשמעת וברכתו פועלת וכו'. הוא מעתיק את כל המעשה הזה.

ברגע הראשון, הייתי מופתע, אפילו עד כדי כך שלא רציתי בכלל להביא את זה, כי היה נראה לי ממש רחוק מן הפשט. הסבתי פני ממנו. אבל אח"כ אמרתי, טוב, 'דבר גדול דיבר הנביא', יש לו 'עיניים' אחרות והסתכלות אחרת בעניין הזה.

שאלה מהקהל: בבית הקברות מגיעים לקדושה?

תשובת מרן שליט"א: נכון. גם זה פלא עצום. לכאורה אתה צודק. אבל לפי מה שהוא אומר, הדבר יובן, אולי הוא התכוין לתרץ זאת 'בדרך הילוכו', כי הכוונה שעל ידי זה הוא זוכר את יום המיתה. אכן, לגבי בית הקברות כתוב ההיפך, כי מי שלן בבית הקברות הוא מושך על עצמו רוח טומאה, זהו פירוש עניין ו'ד'ש א'ל ה'מ'תים [דברים י"ח, י"א] כמבואר בגמרא סנהדרין ובפוסקים. אבל כנראה שיש צד שני למטבע.

מלבד זאת, אינני יודע האם היה בתוך בית הקברות, מסתמא הוא לא נכנס ממש בין הקברים, אלא עמד בצד, אבל עכ"פ כל הזמן הוא ראה את הקברים. מסתמא הוא רק היה סמוך אליהם, סמוך לכניסה. הרי הוא חיכה שבת-המלך תבוא גם היא. אבל כיון שהוא רואה כל הזמן את הקברים אז הוא חושב על המות, ובסופו של דבר 'נפשו דבקה במושכלות'. פלא עצום.

לפעמים אנשים מתפללים על כך. כגון שהיה איזה בעל תשובה אחד, גר בתל-אביב, שנהיה פתאום משהוא גדול. אני לא אומר, להוציא מכך מסקנא למעשה. אבל הוא פתאום נהיה אחד מן הצדיקים המקובלים. הרב המקובל סעדיה בן אור זצ"ל מרעננה אמר לו, אינני מבין, היתכן? אני כל ימי עוסק בסתרי תורה ובקבלה וכו', ולא היגעת למדרגות האלה. איך אתה היגעת לכך? דהיינו, נראה כי הוא אמר לו

על יצרו ולהעביר את זה לקדושה. אדרבה הוא משתמש בזה, הוא מתקן זאת ומעלה את החוס לקדושה.

לאחר שאמרתי זאת בשיעור הקודם, והבאתי ראיות לכך, אמר לי ידידנו הרב אליהו נהרי הי"ו, כי לפי זה מובן המאמר [סוכה דף נ"ב ע"א] כל הגדול מחבירו, יצרו גדול ממנו.

דהיינו, הרי לכאורה הדבר פלא, וכי לאדם שהוא יותר גדול, יש לו יצה"ר יותר גדול? אלא מאי, פירושו שישנו משהו משותף. כך הוא אמר.

האמת היא, כי אמנם הדבר יכול להיות, יישר כוחו. אם כי המפרשים בדר"כ לא מפרשים כך, אבל יש לזה סעד שזה ג"כ נכון, כי כך מפרש רבינו צדוק הכהן מלובלין. אף שכמדומני שבמקומות אחרים, הוא בעצמו כתב הסברים אחרים.

צריכים לדעת, ישנם הרבה מאמרי חז"ל וכדומה, אשר מפרשים אותם בכמה צורות, בכמה דרכים, ולפעמים נראה שהדברים סותרים האחד את השני. אבל הדבר אינו נכון. כי אלו ואלו דברי אלהים חיים. הדבר תלוי, כגון לפי האדם, ולפי הבחינה, ולפי דרגות שונות.

זהו כפי שאומרים על אחד מן הגדולים, ששאל את תלמידיו שאלה. אמר להם, תגידו לי, מהו הנסיון של אברהם אבינו בעניין העקידה? הקב"ה אומר לאברהם אבינו, קח נא את בְּנֶךָ אֶת יְחִידְךָ אֲשֶׁר אֶהְיֶה אֹתוֹ וְיִצְחָק וגו' ובראשית כ"ב, ב'. וכי זהו הנסיון העשירי, שהוא הכי גדול? וכי אם הקב"ה היה אומר לנו, מדבר אלינו ואומר לנו לעשות זאת, האם אנחנו לא היינו עושים את זה? הקב"ה מדבר איתנו, וכי לא נשמע להקב"ה? א"כ, מהו הנסיון? הוא אמר להם, שיחשבו על השאלה, ושכל אחד ישיב לו תשובה. חזרו לאחר זמן, וכל אחד אמר תשובה, אבל כל אחד אמר תשובה אחרת. והוא אמר להם, כי תשובת כל אחד, היתה לפי המדרגה שלו. שלושה מגדולי תלמידיו.

א"כ מובן, כי גם כאשר גדולי ישראל אומרים פירושים, יכול להיות שכולם נכונים, רק

שהדבר תלוי במדרגת האדם, באיזה מצב הוא נמצא מבחינה רוחנית, והכל יכול להיות באופנים מסויימים. הוא אומר ומפרש לפי מצבו הרוחני, או קרוב לכך.

גם בנושא שלנו, בעל צדקת הצדיק [באות מ"ד] כותב זאת במפורש, וזהו דבר אשר יכול לעודד הרבה אנשים, שלא יתייאשו ח"ו, אם יש להם קשיים והפרעות מיצה"ר.

הוא כותב זאת בצורה גלויה בהדיא בזה"ל, מי שיש לו תשוקה גדולה לתאות הגוף, אל יתעצב בזה לחשוב כמה פגום הוא שיש לו תשוקה כל כך.

הוא חושב לעצמו, אני כ"כ גרוע, לא מתאים, על איזה דברים אני חושב ומהרהר, איך יכול להיות? חושב את עצמו אבוד.

אבל מה"ר צדוק הכהן אומר, כי אדרבה – יש לך טעות – הוא כלי מוכן. תדע לך, זהו סימן טוב. לתוקף אהבת ותשוקת דרישת האמת. וכמו שניחמו' ההוא סבא וכו' לאביי, במסכת סוכה וכו'. כידוע, זהו מקור העניין של 'כל הגדול מחבירו וכו'. אולי נראה עוד מעט את הגמרא בפנים.

ועל זה אמרו, דלעתיד לבוא צדיקים נדמה להם יצר הרע כהר, ורשעים – חוט השערה. איך יכול להיות? לצדיקים הוא פתאום הר, ולרשעים חוט השערה? אלא הוא אומר, ואינו שקר, רק שניהם אמת. ככה זה. כי לאלו, תשוקתם ותאותם עצומה יותר. הפלא ופלא.

הערה מהקהל: לפי זה מובן היטב מה שבגמ' ראש השנה [דף ד' ע"א] אמרו על הפסוק נִצְבָה שִׁגְלָ לַיָּמִינָךְ [תהלים מ"ה, י'], שחביבה תורה לישראל, כִּשְׁגָלָ לַגּוֹיִם. כי בלא"ה, איך השוו זאת.

תשובת מרן שליט"א: יפה מאד. יישר חילך לאורייתא. חוס ואש. ווע"ע בן יהודע שם, והרחב דבר להנצי"ב בדברים כ"ג, י"ט. וקדושת לוי פרשת תזריע, ובשאר ספרים, מה שביארו באופנים נוספים.

הגמרא במסכת סוכה [דף נב ע"א] אומרת כך, תנו רבנן, וְאֵת הַצִּפּוֹנִי אֶרְחִיק מֵעַלְיֶיכֶם וְיֹאֵל בִּי, כִּי, זה יצה"ר שצפון ועומד בלבו של אדם וכו'. אמר אביי, ובתלמידי חכמים יותר מכולם. כי

הקב"ה נתן לנו את הכוח ואת האפשרויות לנצח את היצה"ר, והדבר הוא לטובתנו, מכך יהיה השכר שלנו. הקב"ה לא רוצה שיצה"ר ינצח את האדם. וכי הקב"ה בא לתת לאדם עונש? וכי הקב"ה רוצה ונהנה ח"ו לשרוף את אותו אדם בגיהנם, או שיהיה בכף הקלע? זהו מה שהקב"ה רוצה? בודאי שלא. הפוך. הקב"ה ברא את היצה"ר, בכדי שתתגבר עליו. לכן הוא נותן ליצה"ר לפי הדרגות שלך, מה שאתה יכול.

לאדם גדול, כיון שיש לו כוחות יותר גדולים, ממילא היצה"ר שלו הוא יותר גדול, כיון שיש לו יותר אפשרויות, יותר כוחות, גם כוחות הנפש וגם כוחות השכל, והוא יכול להילחם עם יצה"ר, לכן נותנים לו נסיונות יותר קשים.

ואין רשות ליצה"ר להתגבר על האדם, הן בענין התאוה, והן בענין הסתפקות לספק באמונת השי"ת ושורש הַדַּת, זולת לפי כח האדם להתנגד נגדו לנצחו. גם בדברים של תאוות גשמיות, וגם בעניינים של אמונה. לאדם גדול, יכול להיות יותר קשיים, כי יש לו את הכוחות לספק תשובות, בכדי לענות ליצה"ר, וממילא הוא עולה ומתגבר עליו. וכל אחד נתבע ליום הדין, לפי כחו.

וזהו מובן כ"ל הגדול מחבירו יצרו גדול ממנו, היות לאשר כח האדם יותר לנגדו ולנצחו, הוא מתנגד ומתגבר כנגדו. ולאדם הנבון יותר, ויש בו כח להוכיח אמונת השם בראיות חזקות יותר, מתגבר היצר לנגדו לספקו. ולזה, אם נתפתה ממנו, מקבל ענשו. כי אם היה משתדל ומתאמץ בעיון שכלו, היה מנגדו. שאם לא היה כחו לנגדו, לא היה יכולת ליצר לספקו. כי היוצר יחד לבם, יתברך שמו, גוער בו. הקב"ה יודע מה הכוחות שלך, ואם אין לך כוחות, יצר הרע לא היה יכול להביא אותך אל הקושיות והספיקות האלה, לנסיונות ולקשיים הללו, כי אז היה הקב"ה גוער בו, זהו. עד פה. לגבי האדם הזה, יגער י"י בך השטן'.

ואין לזה סתירה ממאמר חז"ל בסוכה דף נ"ב ע"ב יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבקש להמיתו, ואלמלא הקב"ה שעוזר לו אינו יכול

הא דאביי שמעיה לההוא גברא דקאמר להאי אתתא, נקדים וניזיל באורחא. אמר, איזיל אפרשינהו מאיסורא. אזל בתרייהו תלתא פרסי באגמא. כי הוו פרשי מהדדי, שמעינהו דקא אמר, אורחין רחיקא וצוותין בסימא. אמר אביי, אי מאן דסני לי הוה, לא הוה מצי לאוקומי נפשיה. אזל תלא נפשיה בעיברא דדשא ומצטער. אביי נכנס ממש לצער. אתא ההוא סבא תנא ליה, כל הגדול מחבירו יצרו גדול הימנו.

בספר ענף יוסף שבגליון ה'עין יעקב', הביא פירוש נפלא על כך מן הספר מעין הברכות [בהקדמה שניה]. הוא מבאר, כי הסיבה לכך ש'כל הגדול מחבירו יצרו גדול ממנו', היא מפני שהקב"ה נותן לאדם נסיונות לפי מדרגתו. יותר מן המדרגה שלו, אם זהו דבר שאין בכוחו לעמוד בכך, יצה"ר לא היה מכשיל אותו. אם זה מגיע לדרגא, שהוא יכול להיכשל, אז זה נעצר. כפי שנאמר [זכריה ג', ב'] יָגֶעַר יְיָ פֶּךָ הַשָּׁטָן. אדם שהוא נמוך, בדרגא נמוכה, והיצה"ר רוצה להחטיא אותו, אם אין לו את הכוחות להתגבר על כך, אזי הקב"ה דואג שזה לא יגיע. אבל מה שתובעים מהאדם, זהו מה שבכוחות שלו. אם האדם נכשל, פירושו שיצה"ר התגבר עליו, למרות שהאדם בעצמו יכל להתגבר, יש לו את הכוחות, רק שהוא לא רצה, התעצל וכו'. הוא לא בסדר. כי הקב"ה לא היה נותן לך נסיון, שלא יכולת לעמוד בו.

כך הוא מסביר, לאחר שהוא מקדים שאלה, רבים תמחו בענין בריאת יצה"ר, כי האדם שפל מגושם ומחומר וחלש, ויצה"ר מלאך חזק. אלו כוחות שאינם שווים. יצה"ר זה מלאך, משהו גבוה רוחני, אש. והאדם נוצר מהעפר, מגושם. מה כוחו נגד יצר הרע?

אך נודע דברי חכמי המוסר, כי השי"ת ברא יצה"ר לתקנתו ותועלת נפשנו, והיינו לזכות לגמול גדול אחר הנצחון שנצחו. וחפץ השי"ת שינצחו, ולא שינצחנו היצה"ר ח"ו. כי לא באלה שבחו להעניש, רק להיטיב ולגמול טוב. הקב"ה לא ברא את היצה"ר בכדי שינצח אותנו, אלא ההיפך, בכדי שאנחנו ננצח אותו.

לו ע"כ, דיש לומר כי כשרואה הקב"ה השתדלות האדם להילחם ביצרו, אזי מביא לו נסיונות גדולים יותר מכוחותיו, ועוזר לו להתגבר על יצרו ולעמוד באותם נסיונות. ובוזה יש ליישב תמיהת בן יהודע, כי אמנם ידע אביו שבכוחות עצמו ללא עזרתו יתברך, לא היה יכול להתגבר על יצרו. והוא גוברא לא חשב כלל, יחטא או לא יחטא. ולכן הביאו אחרי זה את המאמר הנזכר, יצרו של אדם וכו'. איתמר].

מי שיראה בבן יהודע [שם] נראה כי הוא הבין קצת אחרת את המאמר הזה, וכפי שאמרתי לכם מקודם, 'אלו ואלו דברי אלהים חיים'.

בתחילה הוא שואל, למה אביו נרגע? וז"ל, יש להבין, איך נתיישרה דעתו בדברים אלו? דאם הוא יצרו גדול מיצרם של אותם האיש והאשה, הנה גם הוא גדול כוחו מכוחם לשבר ולכפות יצרו. ואמאי הוא שיער בדעתו דלא מצי, והם מצו ולא אכפת להו כלל?

ונראה לי בס"ד, דרמז לו כי השערות זאת לא היתה מכוונת.

לדבריו, ההבדל בין אביו לבינם, זה לא בגלל זה, אלא שאביו לא היה רגיל לקשיים ונסיונות כאלה, בשבילו זהו דבר חדש. כי מחמת שהוא אינו מלומד בכך, נראה לו אותו דבר חידוש, ולכך שיער בעצמו. אביו משה את עצמו אליהם. אתה חושב שהם כמוך? לא. אתה בשבילך, מצב כזה זהו פיתוי, נסיון. אבל אצלם זהו לא נסיון, הם רגילים לכך וחיים עם זה. אך הם היו מורגלים בכך, ולא אכפת להו.

מי שנמצא בתוך הזבל, אינו מרגיש שזה מסריח, הוא רגיל לכך. ע"כ בשבילם זה לא נסיון, שהיו איש ואשה ביחד ובידידות, ולא נכשלו. אבל בשבילך – אביו – אינך רגיל לדבר כזה, ומכיון שאתה לא מלומד, לכן אתה כן איכפת לך, למרות שלהם לא איכפת.

תשובת מרן שליט"א על פליאת השואלים מדוע בעליית שביעי בשב"ק זו (לך לך) קרא מרן שליט"א את תיבת 'מאה' שבפסוק 'הלבן מאה שנה יולד וגו' מלעיל, ולא מלרע כמופיע בספרים רבים, וקשר הנושא לעניין דלעיל לגבי יצה"ר.

מעניין לעניין, באותו עניין.

בשב"ק זו זכיתי ועליתי שביעי בספר תורה [בבית הכנסת עץ חיים (צאלח) שיכון ה' בני ברק, לרגל שמחת הברית-מילה לדניאל הי"ו, בן נכדי הרב יהודה רצאבי הי"ו, נכד לבני הרה"ג משה רצאבי שליט"א], וקראתי את הפסוק [בראשית י"ז, י"ז] וַיִּפֹּל אֲבִרְהָם עַל-פָּנָיו וַיִּצְחַק וַיֹּאמֶר בְּלָבֹו הֲלִבְנִי מֵאָה שָׁנָה יוֹלֵד וְאִם-שָׁלָה - יִשְׁנוּ שֵׁם דְּרָבֵן - הִבְתַּתְשָׁעִים שָׁנָה תִּלְדָּה.

מָאָה. כך קראתי. שמעתי וראיתי אח"כ כי הרבה מן החברים שלנו התפלאו, למה אמרתי 'מאה שנה' מלעיל. בספרים הרגילים, אלו המצויים שם בפני הציבור, כגון 'תורת אבות' ו'תורה קדומה', תיבת 'מאה' היא מלרע, ואפילו העירו על כך.

אינני רוצה להרחיב כעת על הנושא הזה, כי בספר נפלאות מתורתך [בראשית י"ז, י"ז] אשר עודנו בכתובים] יש לי אריכות על כך, מאמר של שבעה עמודים. אם הרב שילה הי"ו ירצה להדפיס זאת בעז"ה [הערת העורך: המאמר מצורף בסוף חוברת שערי יצחק זו]. אבל כיון שזה נוגע אל הנושא שלנו דלעיל, וגם זהו רעיון יפה, יש לי הסברים לכך מכמה בחינות, גם מצד הדקדוק, וגם מצד הפשט, וגם מצד הדרש. על כל הנושא הזה. לכן חשבתי שטוב לדבר בשיעור על העניין הזה.

אני קורא כך, כי זהו מה שלמדתי מאבא מארי זצ"ל. 'לעולם ישנה אדם בלשון רבו', זוהי גירסא דינקותא דיד.

ומי שישתכל בספרים, יראה כי יש ביניהם חילוקי דעות, גם בספרי הדפוסים וגם בתיגאן כת"י. ישנם חילוקי דעות, לגבי הנושא הזה. אם היה לנו את בן אשר, היינו כנראה מכריעים על פיו, אבל אין לנו את ספר בן אשר על החלק הזה של-תורה, ויש מחלוקת בין הספרים, ע"כ אני ממשיך ומחזיק לקרוא כפי המסורת שלמדתי מאבא מארי זצ"ל.

הערת הרב משה: אחרי הברית שמעתי מעוד מישהו הקורא כך. הוא אמר לי, כי כך נהגו אצלם לקרוא.

שערי יצחק – השיעור השבועי

והמקטרגים – הסטרא אחרא, לא יתן. לכן, זהו חידוש. איך השטן לא הכשיל את העניין הזה. זהו הפלא. שיוולד לאברהם את יצחק, והשטן ישתוק?

לכן אנחנו קוראים 'הלבן מאד-שנה'. כאשר המלה 'מאה' מלעיל, תנועת הצירי מושכת יו"ד. הרי החירק והצירי, מושכים יו"ד. כשאומרים 'מ-אה', ישנה ברקע יו"ד נעלמת. דהיינו, הפלא על 'מאה', זה לא עצם זה שהוא יוליד. הרי אחרי ארבעים שנה, כשאברהם היה בן מאה וארבעים, כפי שכתוב בסוף הפרשה, הוא הוליד עוד הרבה, כמה וכמה אומות. אבל אלה, אינם מהקדושה, אלא מסטרא אחרא. זה לא חידוש. לא רק שהשטן לא יפריע להם, אלא עוד יעזור שזה יהיה. אבל כאן, החידוש הוא שזהו יצחק, זהו היו"ד הנעלמת שבתית 'מ-אה', לרמוז שהפלא זהו יצחק. היו"ד הנעלמת של מיאה, רומזת לאות הראשונה של יצחק.

אבל לעניינינו, האות יו"ד רומזת על האות הראשונה של יצר הרע, וכדלקמן. מדוע אברהם אבינו נימול בגיל מאה? למה לא לפני כן? אלא מאי, הקב"ה עיכב את מילת אברהם, לפני שיצחק יולד, בכדי שיצחק יולד בקדושה ובטהרה. ישמעאל נולד, כאשר אברהם היה בן שמונים ושש, כשאברהם היה עדיין ערל. חיכה הקב"ה שאברהם יהיה בן תשעים ותשע, בכדי שיצחק יולד מטיפה של קדושה.

כך כתוב במדרש בראשית רבה [פרשה מ"ו] לגבי יצחק אבינו, קנמון אני מעמיד. [מבאר ה'עץ יוסף' שם], שהצדיקים נמשלו לבשמים, כדאיתא בפ"ק דמגילה. ודרך הקנמון, שאף שיזקין ויתום ליחה, כל שמזבלין אותו ומעדרין אותו, יפרח ויעשה פרי. וכן רצה ה' באברהם, כשנצרר דמו ובטלה תאותו, ינוב בשיבה ויעשה פרי בהשגחת ה'. ולזה צוה במילה בזקנתו, שיחליש כח תאותו, ומ"מ ינוב בשיבה ויעש פרי.

בעל מדרש תלפיות [ענף יצחק] אומר כך, בשם הרב מהר"ם אלשיך ז"ל, על מה שאמרו

תשובת מרן שליט"א: אכן. גם אני שמעתי כך מכמה בקיאים.

מן הבחינה הדקדוקית, הרי יש לפעמים את תיבת 'מאה' מלעיל, כגון [שמות כ"ז, י"א] קִלְעִים מֵאָה אֶרֶךְ. וכן [דברים כ"ב, י"ט] וְעָנְשׁוּ אֹתוֹ מֵאָה כֶּסֶף. אבל שם, זה 'נסוג אחור'. אבל בנ"ד, ישנה סיבה אחרת. ולכן הרו"ה כותב – זהו בספרו שום שְׁכָל בחומש תורת האלהים דף קס"ב – כותב, כי 'דינה להיות מלעיל'. כי כאן זה לא בגלל נסוג אחר, אלא מפני שישנו מקף. ישנן מלים רבות, שהן מוקפות, ונקראות מלעיל. כגון [בראשית מ"ה, י"ד] וַיִּפֹּל עַל-צִוְּאָרָי בְּנֵימֶן-אֶחָיו וַיִּבֶךְ, וכן [דברים י"ט, ה'] הָעָרִים-הָאֵלֶּה, וכן [שם ל"א, ט"ז] אֵלֶּהי גִכְרֵהָאֶרֶץ. זאת מן הבחינה הדקדוקית.

אבל, צריך שתהיה על כך מסורת, כי הדבר מצד עצמו אינו מחייב. לא חייב להיות כך. ישנן הרבה מלים מוקפות, שיש בהם געיא. יוצא מן הכלל. ועיין בהרחבה בשערי יצחק בהר ומוצש"ק בחוקותי התשע"ב, לגבי תיבת 'מקרא קודש', אבל שם זו געיא ממין אחר.

אולם ברצוני להסביר, את הטעם שבדבר. אין כעת זמן להאריך על כל הנושא הזה, לכן נאמר בעיקר רק את מה שנוגע לעניין שדיברנו לעיל, לגבי יצר הרע. ראיתי כי הדבר מתקשר אל הנושא, לכן אמרתי שאביא זאת בפניכם.

חוצץ מן הטעם הפשוט, כפי שהרמב"ן כבר שואל, מה הפלא שבן מאה שנה יולד? שרה שתלד בת תשעים שנה, זהו אכן פלא. אבל אברהם, בן מאה שנה? הרי לפעמים ישנם זקנים שמולידים? והרי אחרי כן [בראשית כ"ה] כתוב, וַיִּסַּף אַבְרָהָם וַיִּקַּח אִשָּׁה וַיִּשְׁמָה קְטוֹרָה. וַתֵּלֶד לוֹ אֶת זְמֶרן וְאֶת יִקְשָׁן וְאֶת מֶדָן וְאֶת מִדְיָן וְאֶת יִשְׁבָּק וְאֶת שׁוּת. וַיִּקְשֶׁן יָלַד אֶת שָׂבָא וְאֶת דָּדָן. וּבְנֵי דָדָן, הֵיוּ אֲשׁוּרִים וּלְטוּשִׁים וּלְאַמִּים. היו לו עוד הרבה ילדים, אחרי עשרות שנים, ולא כתוב שם שזה היה נס ופלא. אין שום פלא. א"כ למה כאן פתאום נהיה הנס על יצחק? אלא התשובה היא, שיצחק זהו הנס, מכיון שמיצחק יוצאת כל השושלת של עם ישראל,

רבותינו ז"ל, למה נולד יצחק למאה שנה? משנצטר דמו, משבטל יצר הרע. ופירש הוא ז"ל, שידע הקב"ה שיהיה יצחק עולה תמימה וקרוב לפניו. לכן יצחק אבינו לא יצא לחוץ לארץ. כפי שהקרוב נפסל כאשר הוא יוצא מן הקלעים, גם יצחק ח"ו נפסל כאשר הוא יוצא לחוץ לארץ. לגביו נאמר, שְׁכֵן בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר אָמַר אֱלֹהִים וּבְרָאשִׁית כֹּזֵב. אתה לא יוצא לחוץ לארץ. יצחק אבינו צריך להיות קרוב.

וקרוב, נפסל במחשבה זרה. ופן ח"ו יפגע יצר הרע באברהם, ויחשוב איזהו מחשבה זרה בזיווג עם אשתו. לכך משבטל יצר הרע, נולד יצחק. הוא חיכה, שאברהם אבינו יהיה כבר זקן מאד מאד, היצה"ר לא קיים אצלו אפילו על צד רחוק, איזה מחשבות לא ראויות וכו', ואז נולד יצחק. כדי שיהיה עולה תמימה, בלי מחשבה זרה ע"כ. הפלא ופלא.

לכן הדבר מסביר לנו בנ"ד, למה מ'—אה שנה? כי אני מחכה, בכדי שיתבטל ממנו היצה"ר. כעת תשמעו טוב. אם כן, היכן היצר הרע רמוז? כפי שאמרנו, הצירי מושך יו"ד. הרבה פעמים, אחרי הצירי ישנה יו"ד. ע"פ הדקדוק, הצירי היא תמיד תנועה גדולה. אינני מדבר על כך. בין צירי חסר ובין צירי מלא, תמיד זאת תנועה גדולה. אבל אני מדבר, מבחינת המציאות. שישנן מלים, כגון 'עיניך', ישנה יו"ד. לכן כאשר אתה אומר מ'—אה, פירושו שישנה יו"ד נעלמת ברקע. הדבר רומז ליצר הרע, אבל היצר הזה הוא התבטל, כיון שלא אומרים מ'—אה' אלא מ'—אה'. ישנה יו"ד, יש את יצר הרע, אבל הוא התבטל... לא שומעים אותו... הפלא ופלא. מתוך מדבש.

שאלה מהקהל: ולפי שיטת האשכנזים הקוראים מ'—אה?

תשובת מרן שליט"א: הם בלאו הכי אין להם געיות, אצלם הדבר אינו משמעותי בכלל. קריאתם בלא"ה בשיבוש, גם בלי זה. לא צריך לתרגם אותם. אני מדבר לפי הקריאה שלנו, שהיא האמת, כנתינתה מסיני מפי הגבורה.

הערה מהקהל: אפשר לקשר זאת גם עם מה שמרן שליט"א אמר בעבר, כי תוספת האות

יו"ד רומזת על השכינה, וממילא תוספת האות יו"ד בתיבת מאה רומזת על השכינה, שהרי איש ואשה שזכו שכינה ביניהם.

תשובת מרן שליט"א: יפה מאד.

שאלה מהקהל: מה שבמלה עיניך יש יו"ד אחרי הצירי, אולי אין זאת אלא מפני ששורש המלה עין ביו"ד, וכן כל כיוצא בזה.

תשובת מרן שליט"א: נתתי רק דוגמא בעלמא. נכון שמזה לבד אין הוכחה, אבל קח לדוגמא מלים כמו דברי, אימה, איבה, תיעשה, והעלית. שהיו"ד בהם לא מהשורש.

הערה מהקהל: מרן שליט"א שותה מהכוס שהגישו לפניו, אולם לא בירך.

תגובת מרן שליט"א: לא בירכתי? רחמנא ליצלן. אתם בטוחים? טוב, אז כנראה אני כמו בחלום.

המשך ההערה מהקהל: מרן שליט"א רק החזיק מקודם את הכוס, אבל החזיר אותה מבלי לשנות.

תגובת מרן שליט"א: טוב. אשריכם. ברוכים תהיו. יישר כוחכם. כעת צריכים לברך בכוונה כפולה. [מרן שליט"א מברך על השתייה בכוונה עצומה]. כנראה יצר הרע ראה שאנחנו מדברים נגדו, בא להפריע לנו...

נמשיך לגבי העניין דלעיל. מישוהו יכול להגיד, כי בדרך כלל תיבת 'מאה' היא מלרע, למרות שכפי שאמרתי מקודם יש תיבת 'מאה' מלעיל.

אבל כגון בפסוק ובראשית כ"ג, אִיזְהִי תִי שָׁרָה מֵאָה שָׁנָה וגו', תיבת מאה היא מלרע. יש 'מאה' מלעיל, ויש 'מאה' מלרע. אולם לפעמים האנשים מתבלבלים, לוקחים ומדמים מלה למלה, וכיו"ב.

למשל, ידידנו הרב שר שלום יוספי הי"ו שאל אותי לפני שבוע, איך קוראים במוצש"ק ב'מעלות' את הפסוק, יִי צְדִיק קֹאֵץ עֲבֹת רְשָׁעִים וְתִהְיֶה קִכָּט, ד"ה? כי הוא שמע אצלם אומרים, י"י, צדיק. קיצץ עבות רשעים? עושים הפרדה אחרי תיבת השם. עניתי לו, אנחנו לא מפרידים. תמהנו, למה להפריד בין שם השם, למלה צדיק? בוא ונראה, איך הטעמים?

שערי יצחק – השיעור השבועי

מובן כאילו שישעורו את לבם אחרי שיעברו, וזה הפוך. אברהם אבינו אמר להם לסעוד כעת, ורק לאחר הסעודה יעברו משם וימשיכו בדרכם. זה עלפי הר"ן בנדרים דף ל"ז ע"ב, והנושא ארוך. ונניין עוד לגבי עניין זה, בשיעור מוצש"ק וירא שנת התשס"ט. עכ"פ כאן בה' צדיק, אין שום שינוי משמעות אם מסמיכים את התיבות.

תשובות נוספות לשאלות שנשאלו בשיעור הקודם בעניין המעשה בנתן דצוציתא. דיברנו לעיל לגבי העניין של נתן דצוציתא, שאלנו בשיעור הקודם כמה שאלות, ויש לנו כעת עוד כמה חידושים.

היתה לנו שאלה, איך אותה צדקת הכניסה את עצמה לחשש גדול של עבירה? וכן השאלה העיקרית שדיברנו עליה, איך נתן דצוציתא עלה מבירא עמיקתא לשמי השמים? ראיתי דבר עצום, בספר מעיל צדקה לבעל מדרש תלפיות שהבאנו לעיל. תסתכלו ותראו גם מכך, את מה שאמרתי מקודם, כיצד יש לו עיניים אחרות, הסתכלות אחרת, עמוקה ורחבת אפקים, אשריו ואשרי חלקו. אלו השגות.

הוא כותב [בסימן תר"ב] – זהו ספר מיוחד יש לו על ענייני צדקה – כי העלייה של נתן דצוציתא היתה, בגלל הצדקה שהוא נתן לה. נפלא. אפילו שהצדקה הזאת, נראה כי היא לא היתה לשם מצוה אלא אדרבה לשם עבירה, אבל כיון שכבר נכנס כאן איזו קדושה, הוא עלה ונתעלה.

בתחילה הוא מעתיק את כל המעשה הזה, כפי שהבאנו לעיל מן החיבור 'פה מהישועה' לרב נסים גאון. את הסיפור הזה מביאים בהרבה ספרים, מעתיקים אותו בכל מיני נוסחאות, וישנם כאלה אשר שינו ועיבדו אותו. אבל מה שהבאנו בשיעור הקודם, זאת אחת הנוסחאות הכי מקוריות.

ולבסוף הוא אומר כך, א"ה – דהיינו 'אמר הכותב', או 'אמר המחבר', או 'אמר המאסף' – ראה עד כמה מגיע כח החסד והצדקה, להציל לאדם מעברה חמורה, ולזכותו שיתראה על

פתחתו, והנה ישנה שם מארכה. אבל הוא אמר לי, אינני יודע, אצלינו ככה אומרים, והוא גם ראה באיזה ספר שאומר כך. הערת הרב שר שלום יוספי: כתוב שם שכך 'המסורת'.

תגובת מרן שליט"א: כן, כביכול כך היא 'המסורת'. אבל כעת תשמע, כי זאת אינה מסורת, אלא בלבול. לכן הקדמתי זאת. ישנם אנשים החושבים, שיש להם 'מסורת', אבל אין להם שום מסורת של אמת, אלא שהם פשוט מתבלבלים.

אלא מאי? ישנו פסוק דומה, י"ז צדיק יבִּחֶן וְרָשָׁע וְאַהֲבָה חֶמְס שְׁנֵאָה נִפְשׁוּ [תהלים י"א, ה']. כאשר ישנם פסוקים דומים, יש שמבלבלים ביניהם. בנדון דידן, הטעם הוא מארכה, טעם משרת, בכל הספרים. אלא מפני שישנו פסוק דומה, הדבר מבלבל אותם. הרבה שגיאות וחילוקי דעות בקריאה אשר רואים ושומעים, וישנם כאלה שלבסוף לצערינו קובעים את השיבושים האלה בספרים, מדפיסים ככה, מבלי להבין ולהבחין שבעצם זה בא להם בטעות. בשלמא אם ישנם ספרים כאלה בעבר, בסדר. אבל אין ספרים כאלה בעבר. אלא מאי, האנשים קראו בעל פה, ואפילו חזנים – שלוחי ציבור – מערבבים לפעמים בין המלים, אם נמצאה מלה כזאת וכזאת שם, הם לוקחים ומעבירים משם לפה.

לגבי הפסוק י"י צדיק וגו', ישנה טעם מארכה, או ישנם ספרים שיש שופר הולך, אבל אין ספרים שיש בהם פסיק, או טעם אחר מפריד. אלא שישנו פסוק אחר, לפני כן ובפרק י"א, י"י צדיק יבִּחֶן וגו', הם התבלבלו פשוט, זה הכל. זאת לא 'מסורת', ולא כלום. זהו בלבול, אשר נשתרבב להם. ועניינים רבים אצלם כך.

שאלה מהקהל: אבל מה זה שונה מהפסוק [בראשית י"ח, ה'] אֶתֶר תַּעֲבְרוּ, בתחילת פרשת וירא, שמפרידים קצת במלה אחר, למרות שהטעם שופר הולך?

תשובת מרן שליט"א: שם בלי זה, ה'י שינוי משמעות. אם לא מפרידים במלה אחר, יהיה

ראשו זיו שכינתו יתברך בעולם הזה, ואין צריך לומר שכרו לעולם הבא, ומגיע לאדם ללמוד תורה. על ידי כך, הוא זכה ללמוד תורה. שהרי כל זה, הגיע לנתן דצוציתא, בעבור החסד שעשה עם חנה, האשה שחשקה נפשו.

אני קצת מתפלא על הסגנון שהוא כותב, כי 'מגיע לאדם ללמוד תורה'. אינני יודע למה הוא עשה זאת 'בקול ענות חלושה', כי זה לא רק שהוא זכה ללמוד תורה, הוא לא נהיה רק אדם שנכנס לבית המדרש ללמוד, אלא הוא נהיה גדול בתורה. הוא לא רק 'למד תורה', אלא נהיה 'במעלה אחת' עם רבי עקיבא, כמו שהבאנו. עלה וקפץ מדרגות. עלה על כל לומדי בית המדרש, והוא כבר יושב על יד רבי עקיבא. פלא עצום. לא ידוע, למה הוא כתב כך, מדוע הוא צמצם זאת. בכל אופן, לפי דבריו כנראה הדבר מוסבר.

והוא מדגיש בהמשך, ואף על פי שהחסד שעשה עמה ללוות – צ"ל להלוות – לה ממון, היה כדי שתמלא רצונו. נתן בעצם נתכוון לעבירה. עם כל זה, גבר כח החסד עליו, שיכנסו פיוסי חנה באזניו לפרוש ממנה, דבר שאין הדעת יכול לסבול. זהו דבר שאיננו יכולים להבינו, כוח המצוה הוא כ"כ עצום, פרץ גבולות. כאשר תמה רבי עקיבא על הדבר, אינו אלא דמעות החסד שעשה ללוות – צ"ל להלוות – הגינה עליו, להצילו מאיבוד נפשו, ולהגיע לקנות עולם הזה ועולם הבא. הפלא ופלא.

כעת אנו מבינים תשובה, לגבי השאלה הרביעית ששאלנו, איך הוא עלה והגיע למעלות כאלה.

אבל תוך כדי הדברים, נכנסה כאן עוד נקודה, כי על ידי זה נכנסו פיוסי חנה באזניו וכו'. הרי שאלנו, איך היא הכניסה את עצמה אל הנושא הזה, ועכשיו הבננו. מסתבר – הוא לא אומר זאת – אבל כנראה שהיא לקחה זאת בחשבון, שעל ידי המצוה, הדבר יעזור לו להתגבר על היצה"ר.

ומצאתי סייעתא לנושא הזה, בספר מנורת המאור. הרי יש שני ספרי מנורת המאור, יש את

מנורת המאור שאנו רגילים לו, המפורסם, למהר"ר יצחק אבוהב. ויש מנורת המאור יותר קדמון לפניו, שחיברו מהר"ר ישראל אלנקאווה, זהו ספר אחר. מסתבר כי מהר"י אבוהב השתמש גם בספר הזה, כי יש דברים משותפים ביניהם. אבל יש שם דברים, שמהר"י אבוהב לא הביא כלל.

הוא מביא את המעשה דלעיל, של נתן דצוציתא, בסגנון אחר. הוא מדגיש את העניין הזה של החסד, וכשהיא אומרת לו את דבריה, מסתבר שהיא לקחה זאת בחשבון, שהדבר יגרום לו לבסוף שלא תהיה עבירה. א"כ הדבר מתרץ לנו גם את המחשבה שלה, איך היא הכניסה את עצמה אל הנושא הזה.

בספר מנורת המאור [דף 128, במהדורה המקורית] כתוב כך, לקח הממון ששאלה, ונתן בידה. הוא מסר לה את הכסף. אמרה לו, הנני בידך, עשי כטוב בעיניך. אך שמע נא דברי אמתך. אמר לה, דברי.

אמרה לו, דע שהב"ה אל קנוא ונוקם, פוקד על איש עונותיו ומעלליו ישיב לו, ולא ינצל אדם מיום דינו הגדול. ועתה אדוני, אתה עשית חסד עם אמתך, ונתת לי ממון זה לפדות בו את בעלי. אתם שומעים? הוא מדגיש כאן, שהיא אומרת לו, תשמע, אתה עשית עכשיו מצוה גדולה. ואם עתה תכבוש את יצרך, ותכניע את תאותך, ותפסיד הנאה שעה אחת בעולם הזה, תזכה לשכר גדול לחיי העולם הבא, ולמנוחה שאין לה קץ ותכלית. ואם תעשה עמי עבירה, הב"ה עתיד להפרע ממך וממני, ותהיה אתה חוטא ומחטיא אותי, ותאסרני על בעלי.

כעת תשמעו. חושבני כי ישנה כאן נקודה חדשה בכל הנושא הזה. כי בגירסא שאמרנו, כפי שהבאנו מרב נסים גאון, הדבר אינו מובן כך. אבל אחרי שחזרתי על דבריו, נראה כי זה בעצם גם כתוב שם. רמז בקצרה. לא עלה בדעתנו להבין כך, אבל בספר מנורת המאור כתוב הדבר יותר מפורט.

תשמעו איזה רעיון, מה היא אומרת לו. ומה תועלת לך לשכב עמי. הַעֲלֵה עַל דַּעְתְּךָ שֶׁכָּבֵר עֲשִׂית רְצוֹנְךָ עִמִּי, וְלִמְלֶאכֶת אֶת תַּאוֹתְךָ. כי מיד

רבה היא, כדאיתא בבבא בתרא דף ח' ע"א וע"ב.

תשובת מרן שליט"א: לא מסתברא. אדרבה זוהי מצוה הבאה בעבירה. שולחי מצוה אינן נזוקין שאמרו רז"ל בגמ' פסחים דף ז', המדובר שם הוא בנוק גשמי.

תמיהת מרן שליט"א על המובא בספר חשוקי חמד להגר"י זילברשטיין שליט"א שכביכול מותר לאדם להכניס עצמו לנסיון של עריות בכדי להוציא אדם מהכלא, והתייחסות לטענות שהעלה בספר זאין למו מכשול' על דבריו.

כעת תשמעו דבר פלא עצום.

בספר חשוקי חמד, להגר"י זילברשטיין שליט"א [על מסכת שבת, דף רצ"ד] כתוב כך, שאלה. האם מותר להכנס לנסיון גדול בגילוי עריות כדי לשחרר אסיר מהכלא?

תשובה. נאמר באוצר המדרשים, ויהי איש אחד מעשירי ישראל, שמו נתן דצוציתא וכו', הוא מעתיק את כל המעשה בדיוק, בספר אוצר המדרשים הגירסא היא כפי שהבאנו, ולאחר מכן הוא כותב בזה"ל, וברש"י במסכת שבת [דף נ"ז ע"ב ד"ה נתן] נאמר שלכן נקרא נתן דצוציתא, על שם ניצוצין דנורא שהמלאך פשט את ידו וקיבלו תשובתו.

והנה חנה נכנסה לנסיון גדול, כי נתן היה קרוב מאד לטמא אותה, ובכל זאת נכנסה לנסיון זה. שמעתם? הנה ראייה, שמותר לשחרר אסיר, על ידי נסיון בגילוי עריות. הרי באותו מעשה, זה קרוב מאד לעבירה, והנה היא הכניסה את עצמה.

אני ממש משתומם, על פשטות הדברים, ככה בכזאת קלות, כביכול הנה ראייה שמותר, וזהו. מה זה? אולי אדרבה תביא לנו את אסתר, שהצילה את כל עם ישראל ע"י שהיתה עם אחשורוש, כמו שנאמר [אסתר ד', ט"ז] וְכִּי אֶתְּשֶׁר אֲבִדְתִּי אֲבִדְתִּי. וכי הדבר מותר?! אינני יודע, אני תמיה, איך אפשר להביא זאת בקצרה וכלאחר יד, כביכול מכאן ישנה ראייה שהדבר מותר. כיצד הוא לא נכנס לעובי הקורה?

אחר שתעשה, תתנחם, ולא יועיל לך כלום. אה, חושבני כי ישנה כאן חכמה גדולה, תשמעו מה היא עושה לו.

היא אומרת לו, תדמיין שאתה כבר אחרי זה. זאת חכמה עצומה. הבנה בחכמת הנפש. ובשלב שאחרי זה, כעת שאתה מתחרט, וכי זה יעזור לך? לא יעזור לך כבר כלום. מובן שעם הרבה מחשבה והרבה סייעתא דשמיא היא הצליחה להפוך את שכלו.

ואם לא תעשה עתה העבירה הזאת, הב"ה ישלם לך כצדקתך, ויתן לך שכר גדול בשביל הממון הזה שנתת לי, לפדות בו אותנו עני מצרת נפשו. הוא מדגיש שוב, את עניין המצוה. מיד כששמע נתן את דבריה, נפל על פניו ארצה, ונכנס בלבו הדבר וכו'.

נקודה נוספת המודגשת כאן בנוסחת מהר"ר ישראל אלנקאווה, שהוא בסופו של דבר אמר לה, לכו לשלום, ופדי את בעלך בממון הזה, ואני נותנו לך לשם צדקה לפדיון שבויים. ויודע הנסתרות יודע, שלא הינחתי ליגע בכך, אלא לכבוד שמו. הפלא ופלא.

אנחנו חושבים, שזאת היתה הלואה. אבל הוא בא ואומר לה, תשמעי, זאת אינה הלואה, אלא אני נותן זאת בתורת צדקה. הפלא ופלא. אמנם זה לאחר מכן, אבל סוף סוף רואים יראת שמים.

בקיצור, תשובות לשאלה השלישית והרביעית, יותר הסתדרו.

אפשר גם לרמוז זאת, בפסוק [משלי י', ב'] וְצִדְקָה תַצִּיל מִמָּוֶת, דרשעים אפילו בחייהם קרויים מתים.

שאלה מהקהל: אבל בעלה לא האמין לה.

תשובת מרן שליט"א: בהתחלה הוא לא האמין, כי לא ידע, עד ששמע בבית המדרש של רבי עקיבא. בעלה היה הפכפך, בהתחלה הוא אמר לה בעצמו שתלך, ולבסוף הוא מאשים אותה. אבל הוא מסכן, וכבר אחז"ל שאין אדם נתפס על צערו.

שאלה מהקהל: לגבי הקושיא איך הכניסה חנה את עצמה לנסיון, אולי זהו בכלל שלוחי מצוה אינם ניזוקים וכו'. ובפרט פדיון שבויים דמצוה

ובהמשך הוא כותב, אך יתכן שסמכה על יראת שמים שבה, שתצליח להשפיע עליו בל יחטא, וכמו שהוכיח סופו.

זהו ג"כ דבר שקשה להבינו. נראה לי תמוה מאד. חוץ מזה שבכלל ישנם הרבה חילוקים, ישנם כאן הרבה צדדים של פיקוח נפש, של נתן, וגם של בעלה שהיה בבית הסוהר במצב של פיקוח נפש. או בכלל, ישנו עניין נוסף, לא אמרתי אותו אז בשיעור, אבל הוספנו זאת לאחר מכן בחוברת שערי יצחק, כי יש פה צד על פי מהר"י קולון, הכותב לגבי ההלכה המובאת ברמב"ם ובפוסקים, כי אשה – אשת ישראל, לא אשת כהן – שהיא אנוסה או שוגגת, היא מותרת לבעלה. כי אף בשוגגת, ישנו צד אונס. אומר מהר"ק, מה זה 'שוגגת'? במה היא שגגה? הכוונה היא, שהיא חושבת שזהו בעלה. אבל אם היא חושבת שהדבר מותר, היא לא יודעת שאסור להיות עם מישהו אחר, לדבריו היא לא נקראת שוגגת. והסיבה היא, כי סוף סוף היא מועלת באישה, כפי שנאמר [במדבר ה', כ"ז] וְתִמְעַל מֵעַל פְּאִישָׁהּ. זהו יסוד גדול וחשוב של מהר"ק, ומדברים על כך באריכות בספרי הפוסקים.

ברם נמצא לפי זה כי בנדון דידן, מבחינתו של בעלה, הוא התיר לה. אדרבה, הוא שדחף אותה לכך. זה לא דומה כלל, לעניין לשחרר אסיר מהכלא על ידי גילוי עריות באיסור ברור. אינני יודע. הדבר ממש מוזר.

כבר השיג עליו בספר ואין למו מכשול וחלק שמיני, דף ר"ז, הוא מביא את דבריו וכותב בזה"ל, אחר המחילה מהד"ג, לענ"ד אין בתירוק זה כדי ליישב קושיא זו, שהרי אמרו חכמינו ז"ל במסכת אבות "אל תאמין בעצמך עד יום מותך", וכיצד יכלה חנה לסמוך על היראת שמים שלה באופן כזה שאש התאווה יוקדת בקברו של נתן, ואש בנעורת ולא תהבהב.

הוא כותב כמה טענות. אם כי אינני חושב, שהטענה דלעיל היא טענה. אם זאת השאלה, אין בכך בעיני. הוא טוען, שאדם אינו צריך להאמין בעצמו. הרי נתן הזה היה משוגע, אז

איך תסמוך? כך הוא שואל. בסדר, אבל הרי אמרנו כי לא כתוב שהיא היתה מסכימה, ברצון היא לא היתה מסכימה. האש, בוערת בקרבו, אבל לא בקרבה. א"כ מה הטענה, שהאדם אינו מכניס עצמו לסכנה? היא לא נכנסה, כי הרי הוא זה שבווערת בו אש יצה"ר. אמנם הוא לא בנסיון, כי בלאו הכי הוא שבוי ביד יצרו. לכן, לגבי הטענה הזאת, אינני רואה כי יש קושי מצד זה.

אבל לגבי הדבר השני שהוא כותב שם, נראה כי בכך הוא צודק. הוא שואל על החשוקי חמד בזה"ל, ומה שכתב שסופו הוכיח שדבריה השפיעו עליה, אין זה מוכרח שמחמת דבריה פרש מהעבירה, דהנה כתב הגאון רבי אליהו הכהן בספר מעיל צדקה [אות תר"א] שנתן ניצל מאיסור אשת איש, בזכות הצדקה שנתן לה עבור בעלה. אבל בלאו הכי לא היה יכול להינצל עם כל דברי המוסר שנתנה לו.

המלים הללו כתובות בהדגשה, כביכול כך כתוב בספר מעיל צדקה, ולא היא. היו צריכים לכתוב זאת, באותיות אחרות. כוונתי על המלים האחרונות, אבל בלאו הכי וכו', שזאת לא הלשון של בעל מעיל צדקה. אבל עכ"פ הדבר עצמו נכון, כך משמע ממנו. דהיינו, בצירוף הצדקה. טוב, יפה. זהו חילוק.

והוא ממשיך וכותב טענה נוספת, ועוד יש לומר, שאין למדים הלכה למעשה ממעשיה של חנה. מה אתה מביא ראיה מחנה? וכי היא נביאה או אשת חבר, שנוכל ללמוד ממנה הלכה לדורות. אתמהא. כך הוא טוען.

ישנן כאן שלש טענות. הראשונה לא נראית לי, וגם זאת האחרונה, לא נראה לי שהיא טענה. דהיינו, אי משום הא, לא אָרְיָא. הדבר נכון באופן כללי, שדברי החשוקי חמד הם תמוהים. אבל לגבי הטענות הללו, אינני יודע. כי נכון שאין מביאים ראיה מחנה עצמה, אמנם היא היתה אשה חכמה וצדקת, אבל ללמוד מכך הלכה?

הרי בכלל, ישנו כלל כי אין למדים הלכות ממדרשים ואגדות, אם כי הדבר אינו כ"כ פשוט, אם זהו דבר שאינו מפורש בש"ס,

היה תפוס וטרוד למצוא היכן יוסף וכו'. אמנם הם לא נכנסו בשער אחד כידוע, אבל בשוק משמע שהיו יחד, ועכ"פ בקשר. ועי' רשב"ם בראשית מ"ב, ט'.

שאלה מהקהל: מה לגבי יעל?

תשובת מרן שליט"א: מלבד מה שרבינו האר"י ז"ל אמר, כי הם ידעו להפריד את עצמם. להפריד הטוב מן הרע. בה עצמה לא נגע אותו רשע, רק נדמה היה לו. גם בעניין של אסתר, וכדומה, שהם מפרידים את עצמם. חוץ מזה, להצלת נפשות של ישראל. אם יעל הצדקת לא היתה הורגת אז את סיסרא, על ידי שהתישה את כוחו, כנראה הוא היה חוזר להילחם פעם אחרת עם ישראל. והגמרא אומרת, שמעשיהם של רשעים לא הנאה אצל הצדיקים. טובתם של רשעים, רעה היא אצל צדיקים, עיין יבמות דף ק"ג סוף ע"א.

הערה מהקהל: הם לא היו אנוסים?

תשובת מרן שליט"א: לא בדיוק. למשל, גבי יעל כתוב מפורש שהיא קראה לסיסרא להיכנס לאהל שלה.

דברי התעוררות בחשיבות ניגון שליח ציבור בתפילתו בשבתות וי"ט, דברי מהרי"ץ זיע"א בעץ חיים לגבי פסקאות שיש לאמרם בניגון ונעימה, ושתי סיבות מדוע שלוחי ציבור בני ק"ק תימן יע"א אינם מנגנים בתפילות כפי שמצוי בעדות האחרות והאם סיבות אלו קיימות כיום.

ישנו נושא נוסף שרציתי לדבר עליו, חושבני כי נושא זה הוא דבר אשר צריך תיקון בקהילותינו, וזהו עניין הניגונים בתפילה.

הרבה פעמים אני שומע שלוחי ציבור בתפילות שבת, כגון ברכת יוצר אור ובורא חושך וכו', המגלגלים את המלים אחת אחרי השנייה בלי טעם ובלי רית. לא תואר לו ולא הדר. בלי נעימה, בלי נשמה. חשבתי לעצמי, כי אולי צריך לעורר על הנושא הזה, כמה הדבר חשוב. ידוע מה שכתב מהרי"ץ זיע"א בשחרית של שבת, לפני נשמת כל חי, כמה חשוב שהשליח ציבור מנגן בתפילה. מהרי"ץ זיע"א חיים ח"א דף ק"ל ע"ב כותב כך, שליח ציבור המנגן בתפילתו, מעלה השכינה לפני המלך העליון,

לפעמים יש גילוי מלתא ממדרש. זהו כלל שאמר רבינו תם, ועי' שדי חמד. נכון שאם יש מדרש נגד הגמרא, אזי ההלכה אינה כמו המדרש. הדבר ברור. אבל בנ"ד, הרי אין סתירה מן הש"ס, זהו רק גילוי מלתא. ואת הסיפור הזה, מביאים בהרבה ספרים, וכי הם לא חושבים שמא האנשים יטעו? כיצד גדולי ישראל הביאו את הסיפור הזה, למרות שאנשים יכולים להגיע מכך למסקנות להלכה ולמעשה?

במלים אחרות, לא ממנה מביאים ראיה. אם ישנה ראיה לדינא להלכה ולמעשה, זה לא ממנה, אלא זה מרב נסים גאון, או מהר"ר ישראל אלנקאווה, שהעתיקו זאת. אתם מעתיקים את הסיפור, מביאים את זה, הדבר סימן שאתם סומכים את ידיכם על כך, שאכן זהו דבר נכון, שזה בסדר. הראיה היא מן הגדולים שהביאו את הסיפור, כי מובן שאפשר ללמוד מכך הלכה למעשה. מהם הראיה. אם היא ראיה.

אבל למעשה, חושבני כי גם ראיה אין מכך. לא קרב זה אל זה. אין קשר בין הדברים, וחס ושלום. בשביל לשחרר אסיר? פלא עצום. לא יעלה על הדעת. הדבר בבחינת, כד ניים ושכיב אמרה רב להא מילתא ועי' יבמות דף כ"ד ע"ב. א"א לכתוב כך, בלי שקלא וטריא. לא מתאים לגאון גדול וגם בקי שכמותו, ויראת ה' חופפת עליו.

הוא מוסיף לאחר מכן, בספר ואין למו מכשול, כי אולי אפשר להביא ראיה להקל בזה ממסכת עבודה זרה [דף י"ח ע"א] שרבי מאיר נכנס לקובה וכו' ופיתה את אחות אשתו לעבירה כדי לבדקה אם חטאה או לא, כדי להצילה מבית האסורים עכ"ל. אך זה ודאי לא דומה.

שאלה מהקהל: לכאורה יש עוד ראיה מן השבטים שנכנסו לשוק של זו', בחשבם שיוסף נמצא שם, כדאיתא בבראשית רבה פרשה צ"א אות ו'.

תשובת מרן שליט"א: שאני התם שהם היו רבים יחד. ונמצא כי שומרים הם זה על זה. ועוד, זה בגדר בעבדותיהו טרידי, כי הראש שלהם

מקושטת בז' רעותיה המובאות לה ע"י התחתונים. וכמה מלאכים ונשמות עולות עמה וכו', עיין מעבר יבק דף ע"ז ע"א. וסיים, ולכן מנהגם של ישראל, לנגן בפה בבתי כנסיותיהם בשבתות וי"ט זמני הייחוד ע"ש.

הבאתי זאת בשלחן ערוך המקוצר [הלכות שבת סימן נ"ח סעיף י"ב], וגם בחלק נישואין [חלק שביעי דף קל"ח] לגבי ברכת האירוסין, ונוהגים לומר ברכה זו בנעימה, וכן את שבע ברכות הנישואין, לכבוד המצוה היקרה הזאת, וגם כדי לשמח את החתן והכלה.

מהרי"ץ שם אומר, כי על ידי זה מעלים את השכינה. מהרי"ץ עלה כאן לדרגות גבוהות, אבל אנחנו נדבר בדרגות שלנו, שאפילו לא על צד החלק הפנימי והגבוה הזה, אלא בשביל הציבור, זהו דבר חשוב, שהשליח ציבור מנגן, כי הדבר מרומם את הנפש, לצורך הנשמה היתירה. משא"כ ש"צ המתפלל בלי טעם ובלי ריח, הוא 'הורג' את התפילה, מוריד את ההתלהבות. האנשים לא מתעוררים. אולם אם הש"צ מתפלל ברגש ובניגון, לשם שמים, ממילא הוא מעורר אותם, והם ג"כ עולים איתו. אם לא, הוא מקרר אותם.

זהו מה שהבאתי שם בשע"ה, לכבוד המצוה היקרה הזאת, וגם לשמח את החתן ואת הכלה. דהיינו, גם בשביל העליונים, וגם בשביל העולמות שלנו. ובפרט שהשכינה שורה בחופה, כפי שהבאתי שם בעיני יצחק [אות רפ"ז]. והוספתי שם, ומצינו עוד למהרי"ץ בעץ חיים דף ט"ז ע"א שהעלה דברי הטור ריש סימן נ"א לגבי ברכת ברוך שאמר, שצריך לאמרה בניגון ובנעימה, כי היא שיר נאה ונחמד ע"כ. את ברכת ברוך שאמר, אל תגיד סתם, בלי טעם ובלי ריח. ועוד שם ברוך ק"ל ע"ב בשם חמ"י, שצריך לומר נשמת כל חי, בנועם קולות בשירה ובזמרה, כי הוא מהולל בתושבחות יעו"ש. [ועיין עוד בהקדמת מהר"י צעדי, שהעלה מהרי"ץ בתחילת עץ חיים].

שאלה מהקהל: אבל הבעיא היא, שכאשר האדם אומר זאת במנגינה כמו שצריך, לפעמים קופצים עליו ואומרים לו להזדרז.

תשובת מרן שליט"א: אני לא מדבר על כך. אם אצלכם ישנם אנשים כאלה, לא דיברנו על הרמה הזאת. נמוך. הם שמה צריכים תיקונים אחרים. תחשוב לעבור למקום אחר. אני מדבר על מי שלא נמצאים בדרגה הזאת. כפי שאמרנו, יש דרגות שונות. אבל אין הכי נמי, צריכים הם לדעת וללמוד. שיזדרזו וימעטו באמירת מי שבירך וכדומה. עוד מעט נראה זאת בעז"ה.

שאלה מהקהל: העניין שמנגנים ברכות אירוסין ונישואין גם כדי לשמח וכו', הרי בברכות המילה וכדומה הדבר לא שייך.

תשובת מרן שליט"א: אכן שם מנגנים פחות.

בכל אופן, זהו דבר שמאד חשוב לתקן. ישנם מינים שונים של אנשים. לא כל אדם יש לו קול ערב. לגבי אדם שיש לו קול ערב, יש עליו יותר תביעה. אבל גם מי שאין לו קול ערב, אבל למה אתה מגלגל מלים ככה, אחת אחרי השנייה, בלי טעם ובלי ריח, תגיד אותן בצורה מוטעמת ומעוררת. עם מחשבה ורגש קודש.

אצל האשכנזים, כאשר אומרים 'אל אדון על כל המעשים וכו', איזו שירה, תענוג לשמוע. אצל הספרדים, יש מקאמים, גם בליל שבת וכו'. ואכן צריכים להבין, מדוע אצל התימנים זה לא קיים? רואים הבדל.

נלע"ד, כי ישנן שתי סיבות, למה אצלנו התימנים, השלוחי ציבור אינם מנגנים את התפילות. הציבור לכשעצמו, ברוך ה', אומרים לכו נרננה וגו', מזמור שיר ליום השבת וגו', שרים זאת, בסדר. [מובן שאין זו שירה ממש, לפי שאסור לעשות שירים מפסוקים. כמו שדיברנו בזמנו. זה לא בגדר של שירה, וכדומה. כוונתנו שזה בנעימה]. אבל לגבי השלוחי ציבור, רואים כי רבים הם מונוטוניים. אני חושב, כי שתי סיבות גרמו לכך. אלו דברים, המתחילים בדורות שלפנינו.

כפי שאתם יודעים, אבותינו בעבר היו מתפללים בעל פה, גם הש"צ היו מתפללים הכל בע"פ. מי שמכיר את הדור שעבר, אינני מדבר רק לגבי שבת, נשמת כל חי ותפילת שחרית ומוסף וכו', שאת הכל היו מתפללים

ישנם אנשים, שיש להם רגש, והם מתפללים ברגש. אבל ישנם אנשים, שהם קרי מזג, והתפילה שלהם היא קרח. וישנם אנשים, שאפ"י שיש להם רגש, הרגש שלהם הוא מאופק, הם לא מראים את זה. ישנם אנשים שיש להם הרבה רגש, אבל הם לא מסוגלים להראות זאת כלפי חוץ. הוא יכול להתפלל, אפילו להגיד וידוי, בלי טעם ובלי ריח. אשמורת, הוא מסוגל לומר בלי טעם ובלי ריח. כאילו הם מלים בעלמא. הוא לא יודע. או שלא לימדו אותו, לצערינו חסר ההרגל. צריכים ללמד מגיל רך את הילדים וכו', אבל אם הוא התחיל בגיל מאוחר, אז הוא עולה ואומר את זה ככה. דהיינו, כיון שאצלינו כל הציבור ש"צ, אחד אחרי השני, ממילא זה הכניס אצל כולם את העניין הזה, גם מי שכן יכול, האחד למד מן השני.

[לגבי מה שאמרנו כי יש להם רגש אך מאופק, הוסיף לכתוב כאן ידידנו הרה"ג איתמר חיים כהן בזה"ל, אבא מארי זלה"ה אף שהיה מתפלל ברגש רב, כשהיה בביתו התפלל יותר ברגש, מפני ששם לא היתה לו אימת ציבור, וגם לא חש כמתגאה עכ"ל].

מהרי"ץ בעץ חיים כותב זאת [בדף ק"ל ע"א], ומזמין אחד מחשובי הקהל. במדינתנו לא נהגו לקבוע ש"צ קבוע, אפ"י בשבת. כי אם מי שרגיל לקרות ובק, מעמידין אותו, וחבירו בשבת שנייה. והוא מביא כמה טעמים לכך, להסביר למה אצלינו אין שליח ציבור קבוע, אלא כל הציבור. הוא מביא הרבה טעמים לעניין זה. למשל, הטעם האחרון שמהרי"ץ כותב, זהו מפני חיבוב מצוה, או שיש לאנשים איזו זכות מסוימת שצריך שהם התפללו וכו' וכו'. אינני רוצה להיכנס לכל הטעמים, כיון שיש הרבה מה להסביר בטעמים האלה. ועיין הרחבה לגבי עניין זה, בשיעור מוצש"ק פינחס התשע"ט].

שאלה מהקהל: מדוע נקט מהרי"ץ, וחבירו בשבת שנייה, הלא המנהג הוא בתפילה שנייה.

הש"צ בע"פ, עוד ראינו זאת בעינינו, אלא אפילו ביום טוב היו מתפללים בע"פ, ואפילו אשמורות אמרו הכל בע"פ. ראיתי זאת במו עיני. אמרו בע"פ מהתחלה ועד הסוף, הרי ישנם סימנים איך לזכור, לפי א"ב וכדומה. אבא מארי זצ"ל סיפר לי, שפעם בצעירותו בעשרת ימי תשובה לא אמרו אבינו מלכנו, כי לא היה שם מישהו בקי, שידע לומר זאת בעל פה. [מובן שלא היה שם סידור. ובעיקר העניין, נזכיר אגב אורחא כי בתכאליל הקדמוניות כתוב דלמוסף ראש השנה יעמידו דוקא שליח ציבור היודע להתפלל על פה, ואכמ"ל].

אבל צריכים לדעת, כי כאשר אומרים בע"פ, צריך לתת לפה לרוץ, לתת לפה לדבר. אם הוא יתחיל לסלסל, או כגון אם הוא רוצה להגיד קדיש בכוונה, וכדומה, אפילו שהוא בקי, אם הוא יתחיל לכוון כוונות, הוא יתבלבל. כאשר רוצים להגיד משהו בע"פ, צריך להריץ את זה, הפה מתגלגל בלי לחשוב. זהו הכלל. א"כ הם היו אנוסים, כיון שהתפללו בע"פ. אבל בדור שלנו, שכולם מתפללים מתוך הסידור, הסיבה הזאת כבר לא קיימת. זהו דבר אחד.

אני רק מלמד זכות, להסביר איך זה בא, למה לא התרגלו לזה, אלא התרגלו שהתפילה נאמרת בצורה פשוטה ככה.

שאלה מהקהל: הלא בתימן גם היו שרים על פה, ואעפ"כ סלסלו בניגונם.

תשובת מרן שליט"א: נכון, אבל זה רק יחידים שהיו בקיאים. בתפילה שכולם שלוחי ציבור וכדלקמן, הרבים השפיעו על היחידים לומר מונטוני.

דבר שני, ישנו הבדל גדול בין האשכנזים והספרדים, לבין התימנים. אצל האשכנזים והספרדים, השלוחי ציבור הם אנשים מיוחדים, אבל אצלינו זה הולך לפי התור, אחד אחרי השני. כל הציבור נהיים שלוחי ציבור. והרי לא כולם יודעים, ולא כולם בקיאים, ואינני מדבר על אותם שיש להם קול שאינו מתאים. ממילא נכנס כך.

תשובת מרן שליט"א: צריך לומר שבזמנו נהגו שהמתפלל שחרית, הוא מתפלל גם מוסף. ואכן שמעתי שיש אשר נהגו כך. אפילו בזמנינו.

יִדְרִשִּׁינָה סְמוּכִין, כי העניין הזה של ש"צ המנגן וכו', מובא ע"י מהרי"ץ בפיסקא שאחרי כן. אולי זה בכדי ללמדנו זאת. אינני יודע האם מהרי"ץ התכוין לכך, לעורר אותנו כי למרות זאת, תשים לב, אם אתה לא בקי ולא רגיל, שחשוב לנגן, או אם יש סיבות אחרות.

וישנם עוד קלקולים, כגון שעושים הפוך. שמנגנים בחול כמו בשבת, ויש אפילו שמנגנים כך בתשעה באב, היפך המפורש בתכלאל. וכן יש המנגנים ברכת כהנים בחול המועד, כמו בשבת וביום טוב. ויש ששליח ציבור מנגן כך, וממילא הכהנים מוכרחים לנגן כמותו. וכל זה נגרם מפני שאינם מתפללים אצל תימנים אלא בשבתות. איתמר 'כהן'.

דרך אגב, מהרי"ץ כותב זאת בשבת שחרית, מדוע הוא לא כתב זאת כבר בליל שבת. לכאורה, הוא היה צריך לכתוב זאת כבר בליל שבת, כי בליל שבת כבר מתפללים עם מנגינה, תפילת ערבית של שבת אינה כמו הניגון של יום חול, א"כ מהרי"ץ היה צריך בעצם לכתוב זאת כבר בליל שבת.

ברם כנראה, שלא הסתדר לו שם היכן לכתוב זאת. כי שם בשחרית כתוב, בגוף התכלאל, מזמין אחד מחשובי הקהל, ועל המלים האלה הוא מצא מקום להכניס בפירושו את ההערה הזאת. לפני כן מהרי"ץ אומר, ופותח הש"צ בקול שְׁשׁוֹנִים בצהלה ושמחה, אדון העולמים וכו'. הוא מדגיש, בקול שְׁשׁוֹנִים בצהלה ושמחה. אל תגיד זאת 'יבש', אלא בקול ששון וקול שמחה [מרן שליט"א מדגים זאת].

הערה מהקהל: מה שהרב אמר כי מהרי"ץ כתב זאת שם מפני שכתוב בתכלאל שם ומזמין אחד מחשובי הקהל, לכאורה לפי הסגנון נראה שאין מקורו בתכלאל שלפניו, אלא הוא עצמו כתב זאת, שאם לא כן היה צריך להיות הכל כתוב בערבית. גם מדוע כתב כך, הלא המנהג להזמין הכל. ואף אם ראה כתוב כך בתכלאל האחרונות, היה לו להשמיט זאת.

תשובת מרן שליט"א: רק מה שכתבו הקדמונים זה בערבית, אבל בתכלאל שלפנינו יש גם בלשון הקודש. לכן זאת לא הוכחה. הוא לא רצה לשנות. מה שכתב מחשובי הקהל, כנראה כך הקפידו בזמנו, וירדו הדורות, ומזמינים גם מי שאינו חשוב.

ולאחר מכן הוא אומר, ומזמין אחד מחשובי הקהל, לעמוד לשרת בשם ה', ביוצר דשבת ועמידה, כדי שהש"צ יכין עצמו לסדר דברי תפילתו. וגם שלא יצטרכו הקהל לעמוד בשתיקה אחר ישתבת. וגם שלא יצטרך להפסיק ח"ו לקרוא לא' מהקהל לפרוס על שמע. דהיינו, להזמין לפני ברוך שאמר, בכדי שלא יפסיק בדיבור. בעצם בכלל הוא יכל לכתוב זאת כבר בליל שבת, אינני חושב שישנה סיבה למה לא לכתוב זאת כבר בליל שבת, רק שלפי עניין סידור הדברים, יצא לו לכתוב זאת שם.

שאלה מהקהל: מדוע כתב מהרי"ץ, כדי שלא להפסיק בדיבור, הרי המנהג הוא להזמין לפני קדיש?

תשובת מרן שליט"א: לא כולם נוהגים כך. ויש מזמינים ברמז בזרת, כידוע, בלי לדבר. אך כנראה כשהוא רחוק, וקשה לממונה לקום עד אליו (ושלא תהיה טעות שרומז למישהו אחר) צריך להזמין בפה.

בעין זה למשל, לגבי העניין של אנא בכח גדול ימינך וכו', להפסיק בכל שתי תיבות, מהרי"ץ כותב זאת בשחרית של שבת [בדף קט"ז ע"א], למרות שנוסח אנא בכח וכו' כתוב כבר בליל שבת [בדף ק' ע"ב], וגם בכתב יד קדשו זה מפוסק אף שם בכל שתי מלים, אנא בכח, גדולת ימינך, תתיר צרורה וכו'. וכך הוא מנהיגו. בפועל, הוא כתב זאת בשחרית של שבת. וכי הוא מתכוין, שבערבית לא? בודאי שלא. אינני יודע למה זה יצא ככה, אבל ברור שזה לא מכון.

בעין חיים ישנם עניינים רבים, שהמעין הבקי, יבין שמהרי"ץ כתב אותם שלא במקומם העיקרי והראשון. אין מה לדייק וללמוד מכך.

אין כתב מהרי"ץ, נוהגים לתאר להעמיד יתומים על אב ואם תוך י"ב חודש להתפלל במוצאי שבת, כי אז הוא זמן החזרת נשמות לגיהנם, וכשהבן אומר קדיש וברכו, פודה אביו מגיהנם, כמו שלמדנו ממעשה דרבי עקיבא עם בן המוכס יעו"ש. אמנם גם כאן סיים בקדיש, אבל התחיל בתפילה. וכך מובן לפי סידור הדברים שם, שעולה ש"צ היתום מתחילת התפילה. כנראה נשתכח הדבר, בגלל שבדורות האחרונים בצנעא וסביבותיה, לא התפללו במוצ"ש בבתי כנסיות, אלא בבתייהם כידוע ואכמ"ל. [ועיין שיעור מוצ"ש ויחי התשע"ו].

יום אחד, הגיע לכאן לבית המדרש אורח תלמיד חכם חשוב אחד, ואמר לי בליל שבת קודש, אה, הש"צ הזה אינו מנגן נכון, איך אתם מעלים אותו? הוא עושה ניגון של יום חול. עניתי לו, אתה צודק, אבל מה נעשה? אם לא נעלה אותו, בסוף גם את הניגון של יום חול הוא לא ידע... לפחות את זה. מטרתנו היא לקרב ולעודד אותם, בכדי שילמדו.

אבל כעת אינני מדבר רק על הבחורים הצעירים, אלא גם על המבוגרים הגדולים, שעולים להתפלל אפילו שחרית בלי טעם ובלי ריח. וכפי שאמרנו, זהו נושא שצריך לתקנו. כי הסיבה של תפילה בעל פה, כבר לא קיימת כיום, כיון שישנם סידורים בשפע ברוך השם. ולגבי הסיבה השנייה, אין הכי נמי, שיעלו כולם, אבל יתפללו כראוי.

הערה מהקהל: מוסדות יד מהרי"ץ הוציאו בעבר שלט המונח ע"ג התיבה, בו כתוב בזה"ל, "שליח ציבור יקר! נא התפלל במתינות ובהטעמה. זכור, הינך מוביל ציבור שלם אחריו" וכו'.

תשובת מרן שליט"א: נכון, ניסחנו את זה, ושמנו זאת ע"ג התיבה. אבל אפילו שזה מונח ע"ג התיבה ורבים רואים זאת, לצערינו הם מתעלמים. לא משתנים. אולי קצת זה בכל זאת מועיל ועוזר.

הערה מהקהל: אולי כדאי שבקו הטלפון ישימו איזה ש"צ שמתפלל, בכדי שיכירו את המנגינה?

אמנם צריך להעמיק ולעיין בכל דבר לגופו, אולי היתה לו לכך סיבה.

והנה כאן בבית הכנסת וביהמ"ד שלנו פעולת צדיק, הנהגנו שגם בחורים צעירים רווקים יעלו להתפלל תפילת ערבית של שבת. למרות שאבותינו נע"ג לא נהגו שצעירים רווקים יעלו בשבת, אפילו שביום חול כן העלו רווקים לתפילת ערבית. הרי אבותינו נהגו, שלא מעלים רווקים לשחרית, אפילו ביום חול. [גם במנחה. אבל יש מקילים במנחה, כמו בערבית]. אבל בדור שלנו, הדבר קצת השתנה, לפי המצב וכו', כל מיני סיבות שלא ניכנס אליהם כעת.

כתבתי בשלחן ערוך המקוצר הלכות שבת נח"ג דף ע"ט, בעיני יצחק הערה ל"ח כך, מנהגינו שאין מעלים רווק להיות שליח ציבור כדלעיל סימן י"ג סעיף י"ח, וכל שכן בשבתות וימים טובים שמקפידים בזה טפי בערבית ליל שבת וי"ט שחרית מוסף ומנחה, ובפרט מחמירים בשחרית ומוסף. שחרית, לפי שביוצר דשבת, נוסף עניין המרכבה. זאת תפילה חשובה, זה לא לרווקים. ובמוסף, שהיא תפילה מיוחדת ליום זה. ומה שבערבית דליל שבת וי"ט מקפידים אף שבחול מעלים לערבית שעיקרה רשות, הוא מפני חשיבות היום.

אבל הוספתי וכתבתי, ומכל מקום נראה שיש מקום להקל בערבית, לפי ראות עיני ראשי הקהל.

ראינו כי בחורי ישיבות מגיעים בע"ש, ואם לא תזמין אותם בע"ש, הם בסוף לא ידעו. מה תגיד? שנזמין אותם במוצאי שבת? הדבר אינו מסתדר. ראשית, כי הרבה לא מגיעים כלל במוצ"ש, ולפעמים ישנו מישוה שהוא אבל בתוך שנתו ומזמינים אותו להתפלל. א"כ ההזדמנות העיקרית שהיתה בכדי לעודד את בחורי הישיבות, היא בליל שבת.

שאלה מהקהל: במוצאי שבת אבל תוך שנתו, הלא מנהגינו העיקרי כדברי מהרי"ץ שאינו אומר אלא קדיש?

תשובת מרן שליט"א: זה בדרך כלל. אבל לגבי מוצאי שבת, בעץ חיים [דף קמ"ז סוף עמוד

תשובת מרן שליט"א: אכן, רצוי וטוב. בעיקר, המנגינה בשבת היא יותר ארוכה ויותר שמחה. זה לא איזה דבר, שצריך ללמוד פה איזה משהו מיוחד. הניגון של יום חול הוא פשוט, ושל שבת הוא יותר שמח. יותר ארוך. עם 'נשמה יתירה'. אין הכי נמי, אולי כדאי להשמיע זאת, למען ישמעו ולמען ילמדו. היום בזמנינו, מקליטים כל מיני דברים. אין הכי נמי.

שאלה מהקהל: לגבי מנחה של שבת, ישנה גם מנגינה אחרת.

תשובת מרן שליט"א: נכון, במנחה של שבת ישנו ניגון אחר. כבר במוסף, ישנו ניגון אחר מאשר בשחרית. ובמנחה, זהו ניגון שונה. אבל חושבני, כי זה משהו יותר מאוּך, קשה להגדיר זאת, מושכים את הניגון בכבודות, זה מושפע מסעודות של-שבת. שבת מנוחה, מרגישים כביכול את המנוחה של שבת. כנראה מנחה, כשמה כן היא, זה כבר יותר מנוחה, מורגש שאנחנו בִּיתר שלווה. אבל אה"נ, צריך ללמוד זאת.

הערה מהקהל: ישנם כאלה העושים במנחה של שבת מנגינה אחרת לגמרי, מה שעושים הצנעאנים.

תשובת מרן שליט"א: יכול להיות. אין הכי נמי, כדאי לחדד זאת ולהשמיע את הדברים והחילוקים האלה, למען ידעו דור אחרון בנים יולדו.

שאלה מהקהל: מרן שליט"א ממליץ לעשות את המנגינה הזאת? כי אנו שלא רגילים אליה, היא צורמת לנו באזניים.

תשובת מרן שליט"א: אינני יודע למה אתה מתכוין, אבל אני יודע שישנו ניגון אחר לתפילת מנחה. אמנם לא כולם עושים זאת. גם אי אפשר להשוות, כי כל אחד עם הקול שלו והניגון שלו, אבל ישנו משהו משותף, זה נראה ניגון משהו טבעי, יותר מאורך.

או שבגלל שלפני מנחה קראו פירוש רש"י, אז הם מושפעים גם מהניגון המיוחד של לימוד רש"י. לפעמים מנגינה נמשכת ממנגינה. כאשר מתרגלים למנגינה מסוימת, אזי כאשר עוברים

למשהו אחר, ממשיכים מעט באותה המנגינה. ויש שמקדימים. למשל, בפיטום הקטורת, עושים דמיון ניגון של מנורת המאור, כי זה כבר בבחי' סוף דבר במחשבה תחילה. האחד מתקשר עם השני. כמו כן, מזמור שיר ליום השבת וגו', אצלינו זה כמו הניגון של במה מדליקין. ממשיכים את הניגון. לא ממש, אלא דומה וקרוב. עכ"פ כנראה זה מושפע מזה.

בעז"ה עוד אשלים את הנושא הזה, כי אני רואה שלא הספקתי להגיד כל מה שרציתי. בפרט שידידנו הרב גיורא כהן הי"ו גם כן שלח מכתב שאלות בעניין 'סדר סליחות ללילי אשמורות', שדיברנו בשיעור [מוצש"ק כי תצא התשפ"א]. והוא שלח שאלה, לגבי הנוסח 'שעה אֶת שועתינו', וכן לגבי 'תן שלום במלכות'. רציתי לדבר גם על כך, אבל לא הספקתי. השם ברוך הוא יזכינו.

יותר חשוב שהדברים יתבהרו ויתלבנו בהרחבה, יכולתי לדבר בקיצור אבל אז הדברים לא היו נקלטים, לא היו מובנים מספיק. לְכָל זְמַן. כל דבר בעתו ובזמנו, מה שהקב"ה מזכנו, שהדברים יתקבלו ויישמעו.

שאלה מהקהל [לאחר השיעור]: המנגינה המדוברת היא כדלקמן [הרב שאול רצאבי הי"ו משמיע לאביו מרן שליט"א את הניגון הנקרא צנעאני, בקדושת וּבֹא לְצִיּוֹן וכו' וקרא זה אל זה ואמר – עם עלייה וירידה בסוף].

תשובת מרן שליט"א: כן. זהו. לכך התכוונתי. **הערה מהקהל:** זה כמו הניגון של-שירה 'שבת מנוחה'.

תשובת מרן שליט"א: יתכן. צריך להשוות ולדקדק.

אולי הניגון במנחת שבת, הוא מפני שהוא זמן רעוא דרעוין. ואולי מפני שמרגישים שימות החול ממשמשים ובאים, ולכן גם השירים בסעודה שלישית יש בהם כך, וגם ישנם האומרים אז בקשות בהשתפכות הנפש.

שאלה מהקהל: מרן שליט"א ממליץ על זה? **תשובת מרן שליט"א:** כן.

שערי יצחק – השיעור השבועי

שאלה מהקהל: סופר סת"ם שעשה טעות, והשאיר בין חומש לחומש חמש שורות, במקום ארבע, מה הדין? הוא מפחד לתקן, ע"י מחיקה והרחבת אותיות, כי זה גויל.

תשובת מרן שליט"א: מסתבר שזה לא מעכב. הוא יכול להשאיר זאת כך. אילו היה אפשר לתקן, למשוך שורות וכו', היה צריך לעשות כך. אבל הדבר אינו מעכב לפענ"ד. כנראה שאפשר להוכיח זאת מהרמב"ם, שלא מנה פיסול כזה בריש פרק עשירי מהלכות ס"ת, בכלל עשרים דברים הפוסלים, אף שהזכיר דין זה שם בפרק ז' הל"ז. וממילא נלמד שהוא הדין אם הניח פחות מארבע שורות, לא פסל. שו"ר כי כן מפורש בשו"ת הרשב"ץ ח"א סימן קע"ה, והעלהו גם בקסת הסופר סי' י"ד סעיף ב'. והמקום ברוך הוא יתמיד בטובו עלינו תמיד, אכ"ר.

שאלה מהקהל: אבל הבנתי שהרב בעצמו לא עושה כך.

תשובת מרן שליט"א: מתי שמעת? אולי אז לא עשיתי, לפעמים זה תלוי בהשראה, זה צריך לבוא מעצמו, מתוך תחושה פנימית.

שאלה מהקהל: אם ישנו רב אשר מתפלל בצורה יבשה, וישנו ש"צ אשר יודע את המנגינה, בפרט בימים נוראים, מי עדיף?
תשובת מרן שליט"א: בודאי שהרגש חשוב. אבל אם המדובר ברב, אולי תהיה פגיעה, ואז זאת בעיא.

המשך השאלה: השאלה היא, אם מסבירים לו מראש, שזה יותר מעורר את הציבור וכו'.

תשובת מרן שליט"א: אם הוא יסכים, אין בעיא.

מוסדות יד מהרי"ץ בני ברק
ע"ש מהרי"ץ זצוק"ל - גאון רבני תימן ותפארתם
בנשיאות מרן הגאון רבי **יצחק רצאבי** שליט"א
רח' המכללה (מהרי"ץ) 4 בני ברק | טלפקס: 03-5358404 | נייד: 050-4140741 | yad@maharitz.co.il
מען לסכתבים: יד מהרי"ץ, רח' אדמו"רי שאץ 3, 51600 בני ברק

בס"ד נקבע מועד חדש
ל"תפילת הצדיק – בקבר יוסף הצדיק!"
ביום רביעי בלילה – אור לכ"ט מרחשון התשפ"א
תתקיים בעז"ה
התפילה הנדירה
על קברו של יוסף הצדיק בעיר שכם
מפי מרן הגאון הצדיק
רבינו יצחק רצאבי שליט"א
פוסק עדת תימן
ברגעים בודדים ונדירים בהם ישהה מרן שליט"א על קברו של יוסף הצדיק, יעתיר מעומקא דליבא לישועת ולהצלחת כל התורמים למגבית השנתית "אחת בשנה" עבור מוסדות יד מהרי"ץ הארגון העולמי להפצת תורה ומסורת יהדות תימן. ניתן עדיין למסור שמות ובקשות לתפילה הנדירה בטל' 050-4145141
וכן בעמדות "נדרים פלוס" או "קהילות"